

Тема семінарського заняття
«Форми безпосереднього народовладдя як інститут конституційного права»

Навчальні питання

1.Поняття та види виборів, їх соціальна функція
2. Поняття та види принципів виборчого права
13. Поняття та види виборчих систем. Виборчі системи в Україні
4.Поняття і види референдумів, їх соціальна функція
5.Практичні завдання
6..Література

Поняття «вибори» зводиться до таких ключових ознак, що це конституційна форма безпосередньої демократії, за допомогою якої у формі голосування громадян проходить формування персонального складу органів державної влади і місцевого самоврядування.

Сутність виборчого права виражається у праві громадян України вільно обирати і бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування. Це право є загальним, рівним і прямим.

Класифікація виборів можлива за різними підставами. Так, вибори можуть бути парламентськими, президентськими та місцевими (вибори депутатів місцевих рад, сільських, селищних міських голів). Це у тому випадку, якщо мова йде про органи, які обираються на виборах.

Окрім цього, вибори можуть бути черговими і позачерговими, повторними і проміжними. Це стосується критерію підстав проведення виборів.

Ще одним розподілом виборів є їх поділ на загальнодержавні та місцеві. Такий поділ зроблений на основі критерію території їх проведення.

Важливі відповіді на ключові питання сутності виборів в системі європейських цінностей надає Кодекс належної практики у виборчих справах, який розробила Європейська комісія «За демократію через право» (Венеційська комісія) у 2002 р.

Поняття соціальної функції виборів розкривається в змісті наступних положень.

По-перше, це спосіб реального народовладдя та недопущення узурпації державної влади, який відбувається мирним і легітимним шляхом.

По-друге, саме на виборах формується політична еліта суспільства та отримує прояв політична відповідальність народних обранців.

Вибори в демократичній державі – це не самоціль, а спосіб здійснення суверенної влади народу. Важливість принципів виборчого права не викликає сумніву, адже мова йде про умови його визнання і здійснення, які в сукупності мають своїм результатом забезпечення реального характеру волевиявлення народу і легітимність самих органів, які сформовані на виборах.

Загальне, рівне, пряме виборче право, вільні вибори, таємне голосування – мають в Україні закріплення в статті 71 Конституції України.

Принцип загального виборчого права розкривається у тому, що право голосу на виборах мають лише громадяни України, а привілеї чи обмеження виборчих прав окремих груп громадян є забороненими, як і обмеження щодо участі громадян у виборчому процесі, які не передбачені Конституцією та законодавством України.

Віковий ценз для активного виборчого права (право обирати наступає з 18 років) та ценз дієздатності (не мають права голосу громадяни, визнані судом недієздатними) – це спеціальні умови, які визначені в Конституції України (ст. 70) для отримання права голосу на виборах.

Принцип рівного виборчого права полягає в тому, що усі виборці мають однакову кількість голосів на виборах, які і забороняється поділ виборців за майновою, національною та іншими ознаками.

Пряме виборче право означає те, що виборці безпосередньо голосують за кандидатів на виборах, а не як в США, де спочатку обираються виборщики, а вже виборщики обирають президента (непрямі вибори).

Принцип таємного голосування стосується того, що контроль за волевиявленням виборців заборонений.

19.12.2019р. прийнятий Виборчий кодекс України, де у другому розділі даного документа зазначено про такі принципи виборчого

права: чесні вибори, відповідальність за порушення виборчого законодавства, використання інноваційних технологій у виборчому процесі, особисте голосування, таємне голосування, добровільність участі у виборах, вільні вибори, пряме виборче право, рівне виборче право, загальне виборче право.

Поняття «виборча система» використовується у двох значеннях: широкому і вузькому. У широкому значенні дане поняття означає сукупність суспільних відносин, які врегульовані нормами права, і стосуються здійснення волевиявлення громадян на виборах.

Щодо виборчої системи у вузькому розумінні, то мова йде про нормативно визначений спосіб розподілу депутатських мандатів за результатами проведення виборів.

Існує три види виборчих систем: мажоритарна, пропорційна та змішана.

При мажоритарній виборчій системі переможцем на виборах є той кандидат, який отримав нормативно визначену більшість голосів виборців (може бути відносна, абсолютна або кваліфікована більшість).

При пропорційній виборчій системі результати голосування визначаються пропорційно відповідно до кількості отриманих кандидатами голосів.

При пропорційно-мажоритарній (змішаній) виборчій системі застосовуються засади мажоритарної і пропорційної систем.

В Україні застосовують різні виборчі системи для обрання різних представницьких державних органів та органів місцевого самоврядування.

Так, вибори народних депутатів України (далі - депутати) здійснюються на засадах пропорційної системи за єдиними списками кандидатів у депутати у загальнодержавному виборчому окрузі, з яких формуються регіональні виборчі списки кандидатів у депутати (далі - загальнодержавний виборчий список, регіональні виборчі списки) від партій.

Вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, обласних, районних, районних у місті рад, а також депутатів міських, сільських, селищних рад (територіальних громад з кількістю виборців 10 тисяч і більше) проводяться за системою пропорційного представництва.

Вибори сільського, селищного, міського (міста з кількістю виборців до 75 тисяч осіб) голови проводяться за мажоритарною виборчою системою відносної більшості.

Вибори міського (міста з кількістю виборців 75 тисяч і більше осіб) голови проводяться за мажоритарною виборчою системою абсолютної більшості.

Референдум – це ще одна форма прямої демократії, яка відрізняється від виборів тим, що об'єктом виборів є кандидат або список кандидатів, а об'єктом референдуму є конкретне рішення (прийняття конституції, закону, питання зовнішньої чи внутрішньої політики).

Право голосу на референдумах мають громадяни, які досягнули 18 років (ч. 1 ст. 70).

Закони, інші рішення, прийняті Всеукраїнським референдумом, мають вищу юридичну силу щодо інших актів. Якщо ж говорити про юридичну силу рішень місцевого референдуму, то вони мають вищу юридичну силу щодо рішень рад народних депутатів, на території яких він проводиться. Важливо те, що закони, інші рішення, прийняті референдумом, не потребують будь-якого затвердження, а їх скасування можливе тільки у порядку, передбаченому чинним законодавством.

Референдуми можуть бути імперативними (наприклад, референдум 01 грудня 1991р., коли Україну було проголошено незалежною державою) і консультативними.

Також референдуми можуть бути загальнодержавними і місцевими. Не може бути ініційовано призначення всеукраїнського референдуму щодо законопроектів з питань: податків; бюджету; амністії. На всеукраїнський референдум за народною ініціативою не може бути винесене (ініційоване) питання про зміну території України.

Місцевий референдум - форма прийняття територіальною громадою рішень з питань, що належать до відання місцевого самоврядування, шляхом прямого голосування. Предметом місцевого референдуму може бути будь-яке питання, віднесене Конституцією та іншими законами до відання місцевого самоврядування. На місцевий референдум не можуть бути винесені питання, віднесені законом до відання органів державної влади. Рішення, прийняті місцевим

референдумом, є обов'язковими для виконання на відповідній території

Дайте визначення наступних понять:

демократія, народовладдя, безпосередня демократія, типові форми безпосередньої демократії, нетипові форми безпосередньої демократії, народне волевиявлення, вибори, виборче право, об'єктивне виборче право, принципи виборів, ознаки виборів, функції виборів, виборчий корпус, суб'єктивне виборче право, загальне виборче право, активне виборче право, пасивне виборче право, рівне виборче право, пряме виборче право, вільне виборче право, принцип таємного голосування, принцип загального пасивного виборчого права, принцип свободи агітації та принцип рівності суб'єктів виборчого процесу, принцип гласних виборів, принцип законного фінансування, принцип незалежності виборчих комісій, виборче право як конституційно-правовий інститут, виборчі цензи, несумісність, легітимні вибори, вільні вибори, загальні вибори, справедливі вибори, парламентські вибори, регіональні вибори, муніципальні вибори, прямі вибори, непрямі вибори, чергові вибори, позачергові вибори, повторні вибори, дійсні вибори, недійсні вибори, виборча система (в широкому та вузькому значенні), мажоритарна виборча система, мажоритарна система відносної більшості, мажоритарна система абсолютної більшості, мажоритарна система кваліфікованої більшості, пропорційна виборча система, пропорційна виборча система із закритими списками, пропорційна виборча система із відкритими списками, виборча квота, змішана виборча система, виборчий процес, засади виборчого процесу, стадії виборчого процесу, суб'єкти виборчого процесу, списки виборців, територіальний виборний округ, виборчі округи, виборчі ділянки, виборчі органи, Центральна виборча комісія, грошова застава, передвиборна агітація, принципи передвиборної агітації, таємне голосування, інформаційне забезпечення, інформаційні відносини, фінансування виборів, відповідальність за порушення законодавства про вибори, референдум, плебісцит, предмет референдуму, формула референдуму, конституційний референдум, ратифікаційний референдум, законодавчий референдум, загальний референдум, дозаконодавчий референдум, післязаконодавчий референдум, звичайний референдум, новий референдум, вирішальний референдум, консультативний референдум, міжнародно-правовий референдум, адміністративний референдум, обов'язковий референдум, факультативний референдум, загальнодержавний референдум, регіональний референдум, місцевий референдум, передумови проведення референдуму (об'єктивні та суб'єктивні), політичні передумови, економічні передумови, соціальні передумови, духовні передумови, референдний процес (в об'єктивному та суб'єктивному значенні), стадії референдного процесу, суб'єкти ініціювання референдуму, суб'єкти призначення референдуму, обов'язковість рішень, відповідальність за порушення законодавства про референдум.

Скласти схеми:

- Класифікація виборів в Україні.

Практичне завдання

Політична партія розпочала кампанію з проведення референдуму щодо змін до Конституції України. У 18 областях України було проведено збори ініціативних груп щодо проведення референдуму. Учасниками зборів схвалено пропозиції про проведення всеукраїнського референдуму за народною ініціативою щодо змін до Конституції та затверджено формулювання тих питань, які запропоновано винести на всеукраїнський референдум:

1. Чи підтримуєте Ви президентську форму правління, за якої Президент України обирається всенародно, є главою держави і очолює уряд України?
2. Чи підтримуєте Ви парламентську форму правління, за якої посада Президента України скасовується, уряд України призначається і звільняється Верховною Радою України, а Прем'єр-міністр України є главою держави?
3. Чи підтримуєте Ви обрання та відкликання суддів народом?
4. Чи підтримуєте Ви розширення прав місцевого самоврядування з наданням усім органам місцевого самоврядування права формувати власні виконавчі органи?
5. Чи підтримуєте Ви встановлення дієвого контролю за владою через надання конституційного статусу парламентській опозиції?
6. Чи підтримуєте Ви скасування недоторканності вищих керівників держави, народних депутатів України та суддів?
7. Чи підтримуєте Ви позбавлення мандатів депутатів усіх рівнів, які порушили обіцянки перед народом?
8. Чи підтримуєте Ви спрощення процедур проведення всеукраїнських і місцевих референдумів для залучення народу до безпосереднього здійснення влади?

Чи всі з цих питань можуть бути предметом всеукраїнського референдуму? Чи може бути прийнята нова редакція або внесені зміни до Конституції України на всеукраїнському референдуму? Які мають бути дії Центральної виборчої комісії?

Практичне завдання

Визначте за такими видами виборчих систем:

- 1) мажоритарна виборча система відносної більшості;
- 2) мажоритарна виборча система абсолютної більшості;
- 3) пропорційна виборча система жорстких списків нижче наведені вибори до органів влади в Україні.

Встановіть також, які з них проводяться в одномандатних, а які в багатомандатних округах.

Завдання виконується письмово у формі таблиці:

- а) вибори депутатів районних рад;
- б) вибори голів міських рад;
- в) вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим;
- г) вибори депутатів міських рад;
- д) вибори Президента України;
- е) вибори депутатів сільських рад;
- ж) вибори народних депутатів України;
- з) вибори депутатів районних рад у містах;
- и) вибори депутатів селищних рад;
- к) вибори депутатів обласних рад;
- л) вибори голів селищних, сільських рад.

Література

1. Ключковський Ю.Б. Принципи виборчого права: доктринальне розуміння, стан та перспективи законодавчої реалізації в Україні: монографія. Київ: Ваіте, 2018. 908 с.